

BIBLIOTECA SEMINARULUI TEOLOGIC DIN CHIȘINĂU: RECONSTITUIRI ISTORICE

Veronica COSOVAN,
Biblioteca Națională
a Republicii Moldova

Rezumat: Cercetările noastre sunt orientate spre reconstituirea cadrului istoric al procesului de formare a colecțiilor de carte din biblioteca Seminarului, prima instituție de învățământ din Basarabia gubernială, înființată la Chișinău de către Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, în anul 1813.

Prima bibliotecă pe care a avut-o Seminarul era alcătuită din 2 secții: Фундаментальная (Biblioteca Fundamentală) și Учебная (Biblioteca pentru studii). Secția Фундаментальная era compusă exclusiv din cărți în limba rusă, achiziționate în primii ani de activitate a Seminarului. Domeniile exemplarelor vizau literatura teologică și ele erau utilizate, împrumutate doar profesorilor. Secția Учебная a fost creată pentru elevi și cu contribuția proprie a elevilor abia în 1868. La început aici se regăseau circa 100 de cărți. Cea de-a 3-a bibliotecă a Seminarului Teologic a fost de carte românească și a început a fi formată abia în 1919.

Cuvinte-cheie: Seminarul Teologic din Chișinău, Gavriil Bănulescu-Bodoni, învățământul basarabean, instituții teologice, școala basarabeană, biblioteci școlare.

Abstract: The article focuses on reconstruction of the historical framework of book collections' formation process in the library of Chisinau Theological Seminary, the first educational institution in governmental Bessarabia, founded by Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni in 1813. The first library of the Seminary consisted of two sections: "Фундаментальная" (Fundamental, or Basal) and "Учебная" (For Studies). The Basal Department was composed exclusively of books in Russian, purchased in the early years of the Seminary. The divisions of the copies concerned theological literature, which were borrowed and used only by teachers. The Study Books section was created for students and with their own contribution in 1868. Initially there were about 100 books. The third library of the Theological Seminary included Romanian books and was formed already in 1919.

Keywords: Chisinau Theological Seminary, Gavriil Bănulescu-Bodoni, Bessarabian education, theological institutions, Bessarabian school, school libraries.

Reconstituirea cadrului istoric al procesului de formare a colecțiilor de carte din biblioteca Seminarului Teologic din Chișinău este foarte dificilă deoarece nu există în literatura de specialitate o lucrare dedicată cărților adunate pe parcursul timpurilor și puse la dispoziție primilor seminariști basarabeni. În lipsa unor

mărturii certe despre colecțiile bibliotecii respective, am folosit drept punct de reper cercetările ce abordează istoria propriuzisă a Seminarului, deoarece mărturiile documentare propriu zise referitoare la constituirea bibliotecii Seminarului sunt foarte modeste.

Seminarul Teologic a fost o instituție

de învățământ din Basarabia gubernială, înființată la Chișinău de către Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, în 1813, după modelul Seminarului de la Socola.

Amplasarea bibliotecii

La început instituția a avut doar 2 clase în care au fost înscriși doar 53 de elevi, primul local fiind 2 odăi puse la dispoziție de către Comisia de Aprovizionare. În primul an de activitate seminarul nu dispunea de bibliotecă, ea fiind deschisă abia în 1814 când seminarul este transferat în Casa Eparhială.

Tocmai la 27 septembrie 1817 a fost construit un edificiu special pentru instituție, cu 2 nivele, la intersecția străzilor regele Ferdinand I (Ștefan cel Mare) și Mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni. La primul etaj se afla doar localul Inspectorului și biblioteca.

Deoarece creștea numărul elevilor, vechea clădire nu mai avea suficiente săli de clasă. Prin urmare, s-a decis construirea unei noi clădiri, temelia căreia a fost pusă în aprilie 1900, și dată în exploatare doi ani mai târziu, adică în 1902.

Noua clădire metropolitană a fost construită la colțul actualelor străzi Bănulescu-Bodoni și 31 August 1989. Ansamblu în sine este format din două clădiri: una cu 3 etaje (astăzi clădirea UTM) și alta cu 2 etaje. Anume la parterul clădirii cu 2 etaje din partea actualei străzi pe 31 August 1989, era amplasată prima bibliotecă a seminarului: *Фундаментальная* și *Учебная*, actualmente secțiile Carte veche și rară și Colecția de Arte și Hărți ale Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. În perioada interbelică, la etajul doi al aceleiași clădiri pe lngă sala de festivități, a fost amplasată biblioteca de carte românească a Seminarului.

Structura bibliotecii

Puține surse pun în lumină activitatea, soarta și conținutul bibliotecii seminarului.

Prima bibliotecă pe care a avut-o Seminarul era alcătuită din 2 secții: *Фундаментальная* și *Учебная*. Secția *Фундаментальная* era compusă exclusiv din cărți în limba rusă, achiziționate în primii ani de activitate a Seminarului. Domeniile exemplarelor vizau literatura teologică și ele erau împrumutate doar profesorilor.

Secția *Учебная* a fost creată pentru elevi și cu contribuția proprie a elevilor abia în 1868. La început aici se regăseau circa 100 de cărți [5, p. 11].

În 1910 secția *Фундаментальная* număra peste 3515 titluri de carte, 39 hărți geografice în 54 de exemplare și 39 de manuscrise și 18 tablouri pictate de discipolii seminarului Al. Plămădeală și Mihail Berezovschi [11, p. 90]. Din șirul manuscriselor făceau parte și cărțile scrise cu mâna, conținând *Ode* închinat Mitropolitului Gavriil de către elevii săi și dăruite cu ocazia onomasticii în 1817. În aceeași perioadă secția *Учебная* număra 3126 cărți, 1015 reviste.

Un compartiment aparte a bibliotecii seminarului era „*Biblioteca de carte străină*” care întrunea în sine câteva sute de exemplare în franceză, latină, germană, engleză, greacă, slavonă etc, oferite în dar de diferite personalități [8, p. 5]. De fapt în această secție se regăseau cele mai vechi cărți precum: *Biblia* lui Ivan Feodorov de la 1581, *Dreaptă alcătuire a gramaticii slavonești*, alcătuită de Meletie Smotrițki și tipărită la Snagov, 1697; *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă de la 1743, care au fost donate instituției cu diverse ocazii. Aceste daruri și alte cărți de valoare au fost făcute cunoscute publicului larg în cadrul manifestărilor de sărbătorire a centenarului seminarului, adică în 1913 [9, p. 20-21], moment descris de mai mulți autori din acea perioadă.

În perioada interbelică Seminarul dispunea de 3 biblioteci, dintre care doar 2 erau puse la dispoziția elevilor [6, p. 101].

Cea de-a 3-a bibliotecă este biblioteca românească a început a fi formată abia în 1919. Prima achiziție de carte românească constituia un lot din 20 exemplare, ca în următorii 6 ani să ajungă la 3012 volume! fără reviste.

Deși N. Negru [5, p.11] citează o sursă precum că în biblioteca seminarului, pe timpul Mitropolitului Gavriil Bănulescu Bodoni „*n-a intrat nici o carte românească*”, eu îmi permit să mă îndoiesc, și să-mi pun întrebarea chiar să nu fi donat mitropolitul bibliotecii seminarului, care potrivit afirmațiilor lui O. Ghibu „*era mai bine organizat decât cel de la Iași*”, [3, p. XXXIX],

nici un exemplar din primele sale cărți tipărite la Chișinău în limba română? Oare întemeietorul și ctitorul primei tipografii din Chișinău, care avea să devină pentru toată perioada dominației rusești unicul centru spiritual al Basarabiei să nu se fi îngrijit și de suflul spiritual al elevilor? Puțin probabil, doar că lipsesc dovezile documentare, pe care cercetătorii urmează a le descoperi.

Natalia Derevenco în studiul său dedicat învățământului din Chișinău în primele decenii ale secolului al XIX-lea [4, p. 90-91] subliniază că „... *La finele secolului XIX ... cărțile în limba română puteau fi găsite la biblioteca Seminarului, creată de Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni și reorganizată de arhiepiscopul Dimitrie Sulima*”.

Printre primele manuale din colecțiile bibliotecii seminarului a făcut parte „*Mărturisirea ortodoxă*” a lui Petru Movilă. Ulterior, special pentru elevii seminarului, a fost alcătuit și tipărit manualul *Gramatica rusească din 1819*, considerat de Ștefan Ciobanu „*cel mai vechi manual școlar din Basarabia care s-a păstrat în mai multe exemple*”. Este o traducere selectă după originalul rusesc și adaptată pentru nevoile școlii locale despre care același Ștefan Ciobanu spunea că este redat „într-o limbă moldovenească destul de corectă”.

O altă ediție bilingvă, identificată de Ștefan Ciobanu în Biblioteca Seminarului Teologic din Chișinău și datată între anii 1830-1840 este ediția *Abecedarului rusesc* ce cuprinde 56 de pagini. Textul rusesc este tipărit cu caractere rusești (civile). Cel românesc este tipărit cu caractere chirilice vechi moldovenești, ceea ce conferă acestei ediții o importanță deosebită și o clasifică printre una dintre cele mai interesante bucoavne basarabene. [2, p. 183]

De completarea bibliotecii se ocupa bibliotecarul în baza solicitărilor parvenite de la profesori. În perioada interbelică cheltuielile financiare de la Stat ajungeau la aproximativ 49, 000 lei pe an.

O altă cale de îmbogățire a bibliotecii de carte românească au fost donațiile. Una din mărturii este adresarea lui Dimitrie Sulima către Sfântul Sinod, din 6 august 1830, prin care solicita permisiunea de a distribui gratuit de la depozitul Societății biblice,

25 exemplare din *Noul Testament* în limba română elevilor bursieri ai Seminarului Duhovnesc.

Potrivit M. Danilov [2, p. 138] în jurnalul Dicasteriei pe anul 1833, mai 20, în care este notat că „Măria Sa Dimitrie, Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului în 10 mai curent a dăruit pentru Biblioteca Seminarului două cărți traduse din greacă de sfințenia Sa Mitropolitul Valahiei, Grigore: „*Despre purcederea Sfântului Duh a lui Iosif Vrienos, Scrisoare Patriarhului de Constantinopol și Tălmăcirile lui Ioan Damaschin*”, tipărite la Iași, în 1816”.

Constantin Tomescu a identificat în Biblioteca Seminarului Teologic numeroase titluri dintre cărțile aduse la Chișinău la porunca Mitropolitului Ungro-Vlahiei, Grigorie al IV-lea, în perioada aflării în exilul de la Chișinău (1829-1832). Din corespondența Mitropolitului cu episcopul Neofit al Râmnicului, Grigorie scria „*Frații de aici erau lipsiți de hrană bisericască*”. De aceea mitropolitul dorea să le deie „în dar cele mai însemnate cărți, spre folosul sufletesc”. Datorită intervenției sale colecțiile bibliotecii seminarului teologic a fost completat cu un impunător lot de carte românească îndeosebi religioasă adus de la București [7, p. 240-244].

Un alt exemplu elocvent este gestul Academiei Române care a binevoit să doneze seminarului toate publicațiile secțiilor literare și istorice, astfel punând la dispoziția elevilor cărți cu conținut științific valoros.

Biblioteca Seminarului a avut donații și de la unele societăți culturale din Basarabia, printre acestea Comisia Gubernială Științifică a Arhivelor din Basarabia a donat spre folosință elevilor un lot de carte de 685 exemplare și 166 manuale. [6, p. 103]

Bibliotecarii

Primul bibliotecar din cadrul Seminarului teologic avea să fie Isidor Gherbanovschi care s-a ocupat de completarea bibliotecii până la 24 ianuarie 1819. Ulterior funcția a fost preluată de starețul Ioanichie care a lucrat mai bine de 2 ani în această funcție, mai exact din 1819 până în 1822. Dumnealui îi revine întâietatea de a fi alcătuit primul catalog al bibliotecii seminarului. În 1823 ca bibliotecar este numit un

elev absolvent și anume Ioan Rodostat, care a făcut prima încercare de a clasifica cărțile din bibliotecă, clasificare care din păcate n-a fost aprobată de conducerea seminarului.[10, p. 138-146]

În 1900 bibliotecar devine un alt absolvent: Pavel Lotoțkii, care între timp își desăvârșise educația teologică la Academia din Kiev (1900-1904), după care a revenit la Chișinău în calitate de profesor .

În 1924 biblioteca era condusă de pedagogul M. Spinei, care se ocupa și de legarea/copertarea cărților într-un atelier înzestrat cu instrumentele necesare, în care lucrau însăși elevii.

***

Pe unde să fie răvășită biblioteca Seminarului? Greu de spus. Cert este că în vâltoarea evenimentelor istorice de la începutul secolului XX, Chișinăul a fost în epi-

centrul unor evenimente cruciale pentru istoria ținutului. În vara anului 1915 și până în 1918, perioadă în care orașul și-a schimbat de 3 ori statutul¹ clădirile seminarului au fost ocupate de spitale de război, deoarece Chișinăul se afla în în preajma liniei frontului și cine știe dacă biblioteca a fost evacuată în acea perioadă sau a avut soarta cărților prețioase din biblioteca personală a lui Vasile Stroiescu, cu care bolșevicii au făcut trei zile la rând foc în sobe.

Clădirea seminarului a suferit în cel de-al doilea Război Mondial, dar a fost restaurată și păstrată până în zilele noastre și, în plus, îndeplinește într-o anumită măsură unele dintre funcțiile sale originale – studenții (Universitatea Tehnică) studiază în clădirea cu trei etaje și clădirea cu două etaje, deținută de Biblioteca Națională, în care sunt amplasate colecțiile de patrimoniu.

Referințe bibliografice:

1. CIOBANU, Șt. Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă. Chișinău, 1923. 346 p.
2. DANILOV, Maria. Carte și cenzură în Basarabia: teza de dr hab. în istorie. Chișinău, 2018. 383 p.
3. GHIBU, O. De la Basarabia rusească la Basarabia românească, Cluj, 1926. 714 p.
4. IDENTITĂȚILE Chișinăului: materialele Conferinței Internaționale „Identitățile Chișinăului”. Ediția a 3-a. Chișinău, 2016. 273 p. ISBN 978-9975-61-871-7.
5. NEGRU, Nina. Bibliotecile Basarabiei și ale Transnistriei și conștiința de comunitate. Chișinău, 2002. 191 p. ISBN 9975-9992-5-5.
6. POPOVICI, Constantin. Anuarul seminarului teologic superior „Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni” din Chișinău. Chișinău, 1926. 168 p.
7. TOMESCU, C.N. Mitropolitul Grigorie IV al Ungro-Vlahiei. In: Revista Societății istorico-arheologice bisericești din Chișinău. Vol. 17. Chișinău, 1927, pp.1-300.
8. КИРТОКА, А. Государственная республиканская библиотека имени Н.К. Крупской. Кишинев, 1961. 79 p.
9. КУРДИНОВСКИЙ, В.Г. Описание празднования столетия Кишиневской Духовной Семинарии. Кишинев, 1913. 142 p.
10. ЛОТОЦКИЙ, Павел. История Кишиневской Духовной Семинарии. Выпуск 1-й : (1813-1823 годы). Кишинев, 1913. 177 p.
11. ПАРХОМОВИЧ, Иосиф. Духовно-учебные заведения Кишиневской Епархии : Краткий очерк к столетию ее. 1813-1913 . Кишинев, 1913. 198 p.

¹ A fost capitala Republicii Democratice Moldovenești (în 1917), capitala Republicii Independente Moldovenești (ianuarie 1918), iar din 27 martie același an orașul face parte din Regatul României.